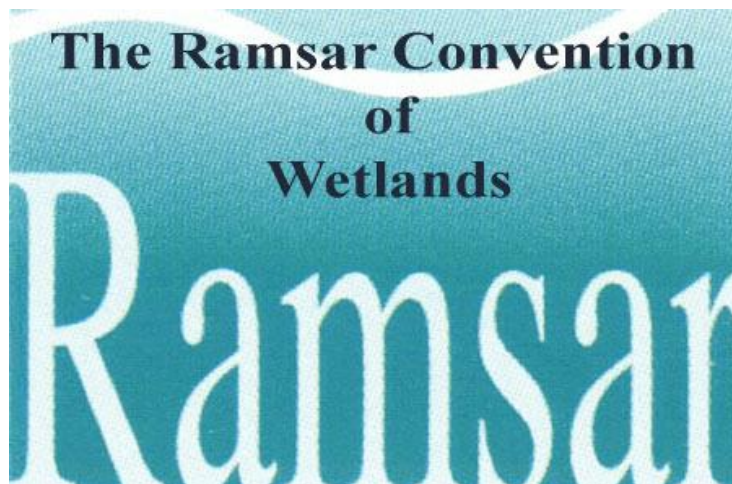

بر خلاف رشد و آگاهی مردم و کشورها نسبت به اهمیت محیط‌های طبیعی به ویژه تالابها هنوز درک واقعی از کارکرد و اهمیت این زیستگاه‌های حیاتی و متنوع بسیار پایین است. تالابها را می‌توان شاهکار خلقت به شمار آورد. به جرأت می‌توان گفت در مجموعه چهره‌های محیط طبیعی زمین، کمتر زیستگاهی را می‌توان تا بدین پایه با اهمیت پیدا کرد که تا بدین حد نیز در مورد آنها غفلت شده باشد.

در واقع می‌توان تالابها را از جمله نظام‌های حیات بخشی به حساب آورد که مطلقاً جایگزین ندارند. ارزش اکولوژیک تالابها ۱۰ برابر جنگلها و ۲۰۰ برابر زمینهای زراعی است. هیچیک از اکوسیستمهای جهان به اندازه تالابها خدمات ناشی از کوتاه اندیشی بشر و تمایلات خودخواهانه انسان محوری را تجربه نکرده‌اند. در واقع بشر با نابودی تالابها سطح پایین معرفت و دانش خود را در ابعاد علمی، اقتصادی و اجتماعی، فرهنگی نشان داده است و متأسفانه هنوز روند تخریب این سیستمهای طبیعی بی‌همتاکه دهها کارکرد متفاوت و موزون را یکجا در خود دارند متوقف نشده است.

کنوانسیون رامسر

41 سال پیش اولین قرارداد بین المللی جهان در حوزه محیط زیست در شهر رامسر و در نزدیکی تالاب زیبای این شهر به تصویب رسید.

تلاشهای اسکندر فیروز، رئیس وقت سازمان محیط زیست ایران سبب شد تا اولین کنفرانس رامسر در سال ۱۳۴۹ خورشیدی، در شهر ساحلی رامسر برگزار و از آن پس این پیمان به نام «کنوانسیون رامسر» شناخته می شود.

این قرارداد در روز دوم فوریه برابر با 13 بهمن در اولین روز برگزاری یک اجلاس جهانی شکل گرفت و از همین رو این تاریخ روز جهانی تالاب ها نام گرفت. نتیجه کار، کنوانسیونی بود برای محافظت از تالاب هایی با ارزش و اهمیت بین المللی که زیستگاه پرندگان آبی است. در این اجلاس، سندی تنظیم شد که به دولت ها پیشنهاد هایی را در جهت حفظ تالاب های با اهمیت می داد. دستورالعمل های کنوانسیون رامسر در سال 1975 جنبه قانونی یافت و هم اکنون 160 کشور عضو رسمی دارد و یک هزار و 994 تالاب با اهمیت بین المللی با مجموع مساحت 191 میلیون و 860 هزار و 656 هکتار را در سطح جهان به ثبت رسانده است.

تالابها؛ زیستگاههایی پیچیده و حیاتی

اتحادیه بینالمللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (IUCN) در کنوانسیون بینالمللی تالابها تعریف زیر را برای تالاب ارائه نموده است:

تالاب به مناطق مردابی، آب مانده اراضی سیاه خیس باتلاقی، برکه ها، که مصنوعی یا طبیعی، بطور دائم یا موقت دارای آب ساکن یا جاری، با مزه آب شیرین، شور و لب شور بوده و هم چنین مناطق ساحلی دریاها که هنگام جذر، ارتفاع آب بیشتر از 6 متر نباشد، تالاب گفته می شود.

تالاب ها بهترین و مهم ترین مخازن ژن گیاهی و جانوری روی زمین می باشند که تعاریف مختلفی برای آنها بکار رفته است. دوگان (1994) عقیده دارد که امروزه نزدیک به 50 تعریف از تالاب وجود دارد که این تعاریف را به دو دسته تعاریف گسترده و باز و تعاریف محدود و بسته می توان گروه بندی کرد. تعریفی که در سال 1349 در کنوانسیون رامسر مورد قبول قرار گرفت و کاربرد آن بخاطر مؤثر بودن تعریف، مورد قبول همه کشورها و سازمانهای مرتبط با تالابها است و در زمره تعاریف باز قرار دارد و به این صورت تعریف شده است:

” Wetlands are area of marsh , fen, peatland or water , whether natural or artificial , permanent or temporary , with water that is static or flowing , fresh , brackish or salt , including areas of marine water the depth of which at low tide does not exceed six meters. ”

مناطق مردابی، آبگیرها، توربزارها، آبهایی که به صورت طبیعی، مصنوعی، دائم یا موقت با آب ساکن یا جاری، شیرین، لب شور یا شور، همچنین آن دسته از آبهای دریایی که عمق آب از 6 متر تجاوز نکند را تالاب می‌گویند. پ

این تعریف کفهای صخره‌ای، بسترهای علفی دریایی در مناطق ساحلی، کفهای گلی، مانگروها، مصبها، رودخانهها، آبهای شیرین، باتلاقهای جنگلی و مشجر، دریاچهها، مردابها و دریاچههای شور را در برمیگیرد.

مفاهیم زیر در سومین همایش کشورهای عضو کنوانسیون رامسر در رژیونای کانادا در سال 1987 از تعریف فوق استخراج و مورد پذیرش قرار گرفته است:
- استفاده خردمندانه از تالابها عبارت است از بهره‌برداری پایدار از آنها برای نوع بشر به شیوه‌ای که خصوصیات طبیعی اکوسیستم برای همیشه حفظ و تضمین گردد.
- بهره‌برداری پایدار از تالابها عبارت است از استفاده انسان به گونه‌ای که حداکثر فواید مستمر برای نسل حاضر بدون کاهش پتانسیل منابع برای برآورد نیازهای مادی و معنوی نسل آتی تأمین گردد.
- خصوصیات طبیعی اکوسیستم عبارت است از خصوصیات فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی اجزاء تشکیل‌دهنده اکوسیستم نظیر خاک، آب، گیاهان، جانوران، عناصر غذایی و روابط متقابل بین آنها.

کاربری تالابها و اراضی پیرامون آنها بسیار متفاوت است تفرج و توریسم در 41 درصد، صید و شکار در 40 درصد از مناطق ثبت شده رامسر از جمله رایج‌ترین کاربریها هستند. در اراضی پیرامونی، تالابها عمدتاً برای کشاورزی مورد استفاده قرار میگیرند و در 56 درصد از سایتها کشاورزی یک فعالیت عمده محسوب میشود. در کشورهای جنوب بیشتر کاربریها بر حفاظت تفوق دارند، درحالیکه در کشورهای شمال حفاظت نسبت به بقیه کاربریها برتری نشان میدهد و در هر یک از کشورها نوعی از کاربریها غالب است. در سایتهای رامسر در آفریقا، استفاده از فرآوردههای طبیعی از جمله پنج کاربری مهم، در اروپای شرقی جنگلداری و در امریکای لاتین اسکان به عنوان عمدهترین کاربریها گزارش شدهاند. پیامدهای کاربریها بسیار متفاوت بوده ولی اغلب منجر به تغییر ویژگیهای اکولوژیکی تالابها میگرددند. پیامدهای کشاورزی و آلودگی از مهمترین و ملموسترین عوامل تغییر دهنده تالابها محسوب میشوند.

تقسیم بندی تیپ تالاب در سه دسته اصلی

طبق تقسیم بندی کنوانسیون رامسر 42 تیپ تالاب در سه دسته اصلی «تالاب های ساحلی - دریایی»، «تالاب های داخل خشکی» و «تالاب های مصنوعی» در جهان وجود دارد و در ایران بیش از 84 تالاب با اهمیت بین المللی شناسایی شده است که از بین آنها تاکنون 24 تالاب با مساحت یک میلیون و 486 هزار و 438 هکتار در کنوانسیون رامسر ثبت شده اند.

این در حالی است که به گفته کارشناسان تغییرات کاربری اراضی تالابی، عدم رعایت حقایق طبیعی محیط های طبیعی از سوی مجریان مختلف طرح های آبی، عدم ملاحظات زیست محیطی در پروژه عمران، ورود آلاینده های مختلف بیولوژیکی، شیمیایی و فیزیکی به محیط های تالابی، شکار و صید غیرمجاز بی رویه و قاچاق، خشکسالی های پی در پی که قطعاً بخشی از آن به دلایل تغییرات اقلیم در سطح جهانی تاثیر می گذارد و بهره برداری بی رویه از منابع آبی زیرزمینی در اطراف تالاب ها و نجات تالاب ها، نیازمند عزمی جدی در تمامی بخش هاست.

وضعیت کلی تالابها در ایران

تالابها، این بومسازگانه‌های بینظیر آبی، 6 درصد سطح کره زمین را فراگرفته‌اند و مساحت آنها در مجموع بالغ بر 885 میلیون هکتار است که حدود 190 میلیون هکتار از آنها در کنوانسیون رامسر ثبت شده و سهم ایران از این میان 250 تالاب با مساحتی در حدود $2/5$ میلیون هکتار است. از لحاظ مساحت حدود $3/5$ از آنها ($1/5$ میلیون هکتار) در کنوانسیون رامسر تحت 24 عنوان تالاب به ثبت رسیده و به عنوان تالابهای مهم بین‌المللی شناخته میشوند. اگرچه از لحاظ مساحت تنها مقدار ناچیزی از تالابهای جهان ($0/3$ درصد) در ایران واقع شده است، ولیکن به خاطر شرایط خاص اقلیمی و موقعیت جغرافیایی هر یک از تالابهای ایران دارای ویژگیهای منحصر به فردی هستند که شاید نظیر آن را کمتر جایی از جهان بتوان مشاهده کرد.

کشور ما با توجه به شرایط ویژه و تقریباً استثنایی در جهان، دارای انواع تالابهاست. در شمال و جنوب کشور، تالابهای مختلف ساحلی، با آب شیرین همچون تالاب انزلی، به شکل خلیج مانند، همچون تالاب میانکاله، باتلاقهای شور ساحلی همچون تالاب شادگان، باتلاقهای ساحلی کسندی همچون تالابهای دهانه گز و مند، تالابهای مانگرو، همچون تالاب حرا در خورخوران قشم مشاهده میشوند. از نظر تالابهای داخلی نیز، تنوع بسیار زیادی وجود دارد. تالابهای تاروهویر در ارتفاعات دماوند و دریاچه گهر در ارتفاعات اشترانکوه لرستان، چند هزار متر بالاتر از سطح دریای آزاد قرار دارند.

تالاب ارومیه با شوری بسیار زیاد خود وفون ویژه یعنی آرتمیا در منطقه آذربایجان، تالابهای هامون با آب شیرین، وسعت بسیار زیاد و عمق کم در سیستان، تالابهای آب شور تشکیل شده در دریای اترک و با ارتفاع پایینتر از سطح دریای آزاد، دریاچههای کارستیک ناشی از انحلال آهک همچون تالابهای ارژن و پیریشان، دریاچههای باقیمانده از دریای قدیمی تتیس همچون حوض سلطان قم و بالاخره، کفلهای مرطوب و نمکی همچون کویر نمک و کویر سیرجان، جنبه‌های بسیار زیبا و متنوعی از تالابهای جهان را به نمایش گذاشته‌اند.

با وجود آن که کشور ایران سابقه طولانی در اهتمام به مسایل زیستمحیطی دارد و از اولین کشورهای است که دارای قوانین حفاظت از طبیعت و مناطق حفاظت‌شده می‌باشد و از پیشگامان و بنیانگذاران کنوانسیون مهم رامسر است، ولی اطلاعات کامل و جامعی از وضعیت پوشش گیاهی، تنوع زیستی، حیات وحش و پرندگان آبرزی تالابهای آن در گذشته و حال در دسترس نیست تا به کمک آن بتوان ارزشهای واقعی و تواناییهای زیستی نهفته آنها را درک، و از روند تخریب و احیای آنها آگاه شد. این در حالی است که تالابهای هر کشور از لحاظ تنوع زیستی به عنوان زیستگاه پرندگان از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار می‌باشند. همچنین بر اساس آمار موجود 28٪ از سطح کل کشور پهناور ایران را مناطق بیابانی و نیمه‌بیابانی فراگرفته است که خود بر نقش و ارزش حیاتی این زیستگاههای آبی به مقدار قابل توجهی می‌افزاید.

تالابهای ایران در جنوب غربی آسیا و جنوب نیمکره شمالی محل زیست بیش از 140 گونه پرنده مهاجر و بومی هستند که 30٪ از پرندگان ایران را تشکیل می‌دهد. این امر به دلیل دارا بودن مواد غذایی فراوان، امنیت، پناهگاه و شرایط آب و هوایی مناسب است که سبب شده 63 گونه پرنده در تالابهای ایران جوجه‌آوری کنند و 77 گونه فصل زمستان و پاییز را در آنها سپری کنند.

حال حاضر حدود یک تا دو میلیون پرنده آبی و کنار آبی در تالابهای ایران زمستانگذرانی میکنند. همچنین از 20 گونه پرنده در خطر انقراضی که در ایران زندگی میکنند، 6 گونه آبی بوده و در تالابهای ایران به سر می‌برند.

بر اساس آخرین گزارشهای موجود از وضعیت تالابهای ایران، وضعیت تالابهای بینالمللی ایران، ثبت شده در کنوانسیون رامسر، در برخی از حوضه‌های دوازدهگانه اصلی آبریز ایران به صورت ذیل خلاصه میشود:

- حوضه آبخیز دریای خزر

مساحت کل تالابهای موجود در این حوضه 119106 هکتار است که 9450 هکتار از آن در دفتر کنوانسیون رامسر به ثبت رسیده است. همچنین مرتفعترین حوضه آبریز کشور، یعنی دریاچه سبلان، با مساحتی در حدود چهار هکتار و ارتفاع 4827 متر از سطح دریا، در این حوضه قرار دارد.

- حوضه آبخیز خلیج فارس و دریای عمان

سطح کل 36 آبریز تالابی این حوضه 1274900 هکتار است که 609540 هکتار آن جزو تالابهای بینالمللی است.

- حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

از مجموع 533555 هکتار از تالابهای این حوضه 485000 هکتار آن در دفتر کنوانسیون رامسر به ثبت رسیده است.

- حوضه آبخیز اصفهان و گاوخونی

این حوضه از حوضه‌های مسدود میانی میباشد و مساحت کل آن در حدود 99280 کیلومتر مربع است. در این حوضه کویر ابرقو با وسعت 132 کیلومتر مربع، کویر مروست با وسعت 340 کیلومتر مربع، کویر نمک سیرجان با وسعت 450 کیلومتر مربع، کویر قزوئید با وسعت 250 کیلومتر مربع، سد مخزنی زاینده‌رود با دریاچه پشت سد به وسعت 48 کیلومتر مربع و تالاب گاوخونی که با مساحتی حدود 47600 هکتار جزو تالابهای بینالمللی و مهم کشور به شمار می‌آید، قرار دارند.

- حوضه آبخیز نیریز و شیراز

از جمع 146670 هکتار تالاب این حوضه، 114900 هکتار آن بینالمللی است.

- حوضه آبخیز دریاچه هامون

بالغ بر 60000 هکتار از 808500 هکتار تالاب این حوضه در کنوانسیون رامسر ثبت شده است.

- حوضه آبخیز دریاچه نمک

وسعت تالابهای آن 88400 هکتار است که تالابی از این حوضه در کنوانسیون رامسر ثبت نشده است.

از مجموع 1409000 هکتار تالابهای بینالمللی ایران، 573000 هکتار آن را پارک ملی، حدود 380000 هکتار را پناهگاه حیات وحش، 158350 هکتار را منطقه حفاظت شده، 48520 هکتار از آن را منطقه شکار ممنوع و 249130 هکتار را منطقه آزاد تشکیل میدهد.

در سایت زیر می توانید محل قرار گیری تالاب ها بر روی نقشه ایران را مشاهده نمایید. با کلیک روی هر نقطه نام تالاب و مشخصات کلی آن نمایش داده می شود.

<http://www.40ramsar.ir/Farsi/IranTalab.html>

تالاب ها

<http://nature.harferooz.com/thread1234.html>

<http://vahsh.ir/6%D8%B3%D8%A7%D9%8A%D8%AA-%D8%AA%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%A8%D9%8A-%D9%83%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%D8%B1%D9%81%D9%87%D8%B1%D8%B3%D8%AA-%D9%82%D8%B1%D9%85%D8%B2%D9%83%D9%86%D9%88%D8%A7%D9%86%D8%B3%D9%8A/>
http://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%B9%D8%A7%D9%87%D8%AF%D9%87_%D8%B1%D8%A7%D9%85%D8%B3%D8%B1
<http://iranwetland.blogfa.com/>
<http://mohitzist-darehshahr.persianblog.ir/post/71>
<http://www.irandeserts.com/content>
<http://www.4Oramsar.ir/Farsi/IranTalab.html>